

HODNOTA KNIHY A KNIHOVNÍKOV V SPOLOČNOSTI REFLEXIE ÚČASTNÍKOV SEMINÁRA

MGR. MICHAELA HANAKOVIČ

The massive development of digital technologies has led to more concerns about the continuing relevance of certain professions and traditional media. In this context, the Slovak National Library organised an online event *Libraries Then and Now (Knižnice teraz a potom)*, whose main theme was the role of books and librarians in society. Considering problems associated with new media, including passive consumption of information and the growing gap between the information rich and information poor, many perceive the book as the main information resource for promoting culture. This was supported by a survey of seminar participants who associate the printed book with the aesthetic needs of the individual and with digital detox and to which e-books are more like a supplement. They have a similarly positive view of librarians but feel that they are not sufficiently valued by society. This is an effect of general negligence or distorted ideas about what their work involves. As the author puts it, librarians are guides through the huge amount of information and libraries are a vital venue for meaningful social interaction.

Keywords: libraries and society, libraries and users, librarians, librarianship, traditional and electronic media, seminar, Slovak National Library, Martin (city)

✉ michaela.hanakovic@snk.sk
Slovenská národná knižnica
www.snk.sk

ÚVOD

Žijeme v 21. storočí, v dobe digitalizácie, v ktorej chcú v niektorých odvetviach a profesiách ľudí vymeniť za stroje. Avšak existujú profesie, ako napríklad knihovník, ktoré nie je možné len tak nahradiť, pretože práve ľudský faktor je pre spoločnosť nenahraditeľný a má nevyčísliteľnú hodnotu rovnako ako klasické knihy, ktoré sa čoraz viac prirovnávajú k ich elektronickej verzii, tzv. e-knihe.

Slovenská národná knižnica prišla s myšlienkou, že pripraví pre knihovníkov pracujúcich v knižniciach v rámci územia Slovenskej republiky online podujatie ***Knižnice teraz a potom***. Jeho 3. ročník na tému *Hodnota knihy a knihovníkov v spoločnosti* zorganizovala **Michaela Hanakovič** z knižničného inštitútu v spolupráci so spisovateľkou, novinárkou, moderátorkou a známou zberateľkou slovenských krojov **Tamarou Šimončíkovou Heribanovou**, ktorá je mnohými považovaná za nositeľku hodnôt v našej krajine. Neodmysliteľnou súčasťou podujatia bola riaditeľka odboru k-Služby Slovenskej národnej knižnice **Zuzana Prachárová**, ktorá pracuje v knižnici už viac ako 25 rokov, a tak sa pokúsila poodhaliť, ako vníma povolanie knihovníka a akú hodnotu majú pre ňu samotné knihy. SNK pri tejto príležitosti prehĺbila spoluprácu so spoločnosťou Martinus, s. r. o., v zastúpení **Moniky Záborskej**, ktorá bližšie opísala hodnotu knihy pre spoločnosť, ako vníma e-knihu a audioknihu spoločnosť a ako čitateľ. Taktiež odprezentovala názor na čoraz častejšie kladenú otázku, či by v budúcnosti mohla e-kniha nahradiť klasickú knihu.



Tamara Šimončíková Heribanová. Zdroj: www.usvl.sav.sk

AKÁ JE HODNOTA KNIHY PRE SPOLOČNOSŤ?

Lomnický (2011, s. 21) uvádza, že „Kultúra sa oceňuje ako hodnota. Keďže ide o ľudskú činnosť, nevyhnutne musí byť diferencovaná a spojená s hodnotovou normou. Čím komplikovanejšie sú kultúrne pomery spoločnosti, tým rozmanitejšia je jeho kultúrna činnosť. Kultúra je kultúrou práve pre všetky atribúty ľudskej a pre komplexne ľudskej nazeranie na človeka, ktorý nie len existuje, ale aj myslí, tvorí, cíti, miluje a teda v tomto najširšom kontexte žije.“

Už z minulosti vieme, že „hlavným prostriedkom šírenia kultúry bola kniha!“ (Cabadaj, 2008). V dobe digitalizácie, v ktorej žijeme, si uvedomujeme, že „človek je doslova obeťou mediálnej spoločnosti, ktorá ponúka pasívnu zábavu a životný štýl podmienený konzumovaním audiovizuálnych médií. Človek prestáva čítať a tvorivo písať a necháva sa manipulovať mediálnou ilúziou. Jeho kultúrnosť je ohraničená mediálnym časopriestorom“ (Lomnický, 2011, s. 31). Príchodom internetu sa rozšírilo množstvo zdrojov informácií a čoraz viac ľudí sa zamýšľa nad otázkou, či môžu v budúcnosti klasické knihy nahradiť e-kni-

online podujatie

KNIŽNICE TERAZ A POTOM*
Hodnota knihy a knihovníkov
v spoločnosti

* 20. jún 2023, www.snk.sk

hy. Niektoré online správy o vzostupe elektronických kníh informujú o potrebách potencionálnych čitateľov v krajinách, ktoré nemajú počítače alebo dostupné spoľahlivé zdroje elektrickej energie. Priepasť medzi ľuďmi disponujúcimi množstvom informácií sa stále zväčšuje. Avšak i v rozvinutých krajinách existuje veľa ľudí, ktorí nemôžu používať elektronické zdroje na získavanie informácií (Cave – Ayadová, 2015). Najdôležitejšie pri používaní e-kníh je mať funkčnú internetovú sieť, keďže objednanie a doručovanie e-knihy je elektronické (platba je len bezhotovostná s cieľom zachovať výhody rýchleho doručenia) a spôsob ich čítania je za pomoci PC alebo čítačky e-kníh, prípadne alternatívou môže byť tablet alebo smartfón.

Možno popularita elektronických kníh stúpa a možno tlačaná papierová kniha vymizne rovnako ako sa dávno prestali používať babylonské hlinené tabuľky a egyptské papierové zvitky. V žiadnom prípade nie sme presvedčení, že budúca podoba knihy bude iba elektronická. Isté však je, že ľudstvo vyvinulo rôzne spôsoby uchovávanania a šírenia informácií, ktoré sú zasadené hlboko do nášho povedomia (Cave – Ayadová, 2015). Možnosti uchovávanania a šírenia informácií, ale aj hodnoty knihy pre spoločnosť a jej postupný vývoj v histórii ľudstva pútavo spracováva publikácia *Knihy, ktoré ovplyvnili dejiny* (Collins, 2021), ktorá môže slúžiť aj ako sprievodca najvzácnejších, najdôležitejších a najslávnejších písomných diel sveta.

Súčasťou podujatia *Knížnice teraz a potom* bol aj krátky prieskum medzi knihovníkmi na tému budúcnosť kníh. Na otázku *Myslíte si, že v budúcnosti môžu klasické knihy nahradiť e-knihy?* prevažná väčšina opýtaných odpovedala záporne, avšak niektorí uviedli aj obširnejšie odpovede. V nasledujúcej časti príspevku uverejňujeme niekoľko názorov knihovníkov a ich pohľad na hodnotu klasickej knihy v porovnaní s e-knihou.

„Klasické knihy budú mať stále svoje nezastupiteľné miesto a hodnotu.“

„Myslím si, že nie. Kniha má svoje čaro, hodnotu, keď ju držíte v ruke a môžete listovať.“

„Trochu áno, ale v úplnej miere nie; ten pocit držať knihu v ruke je nenahraditeľný.“

„Nie, som presvedčená, že papierové knihy budú mať v živote ľudí stále svoje miesto.“

„Klasické knihy zostanú vždy klasikou, ktorá nemôže e-knihy nikdy nahradiť.“



„Myslím si, že nie. Vypnúť elektroniku a chytiť si knihu je niečo, čo ľudia považujú za relax a v budúcnosti to vidím ako metódu digitálneho detoxu.“

AKÁ JE HODNOTA KNIHOVNÍKOV V SPOLOČNOSTI?

Názor samotných knihovníkov nás zaujímal aj na tému hodnota knihovníka v spoločnosti. Na otázku *Máte pocit, že Vaša práca knihovníka/knihovníčky má prínos pre spoločnosť?* zo 110 opýtaných sa až 104 knihovníkov vyjadrilo pozitívne (94,5 %), 5 knihovníkov odpovedalo *neviem posúdiť* (4,5%) a 1 knihovník uviedol odpoveď *nie* (1%).

K otázkam *Ako podľa Vás vníma spoločnosť povolanie knihovníka/knihovníčky?* a *Uvedomuje si spoločnosť ich hodnotu a prínos pre spoločnosť?* mali knihovníci možnosť napísať v dotazníku vlastnú odpoveď. Väčšina z nich sa zhodla v tom, že spoločnosť si ich hodnotu pre spoločnosť neuvedomuje, niektorí však uviedli aj ich pocity z ich vnímania samotnou spoločnosťou.

„Myslím, že staršia generácia si uvedomuje hodnotu a prínos knihovníkov, mladšia generácia, žiaľ, už nie.“

„Spoločnosť v súčasnej dobe vníma knihovníkov ako prirodzenú súčasť a neuvedomuje si hodnotu a prínos knihovníkov.“

„Význam práce knihovníka nie je spoločnosťou docenený.“

„Spoločnosť si neuvedomuje dôležitosť tohto povolania.“

„Mnohí ani netušia, čo všetko obnáša práca knihovníka, myslia si, že len sedíme, požičiavame knihy a čítame ich.“

„Spoločnosť má o práci knihovníka skreslené a veľmi zjednodušené predstavy.“

„Myslím si, že veľa ľudí si to ani neuvedomuje a nevedia si predstaviť, čo všetko zahŕňa práca knihovníka. Keď sa s čitateľmi rozprávam a hovorím im, čo všetko robíme, často sú prekvapení.“

„Spoločnosť vníma knihovníkov len ako ďalších úradníkov, ich hodnotu si pravdepodobne neuvedomujú.“

„Na Slovensku si veľa ľudí neváži a neuvedomuje, aká je dôležitá práca knihovníka a čo všetko robia pre spoločnosť.“

Z uvedeného prieskumu vyplýva, že novodobý používateľ knižnice je nedostatočne informovaný o poslaní a úlohe knihovníka, ktorá sa neustále mení a musí sa rýchlo adaptovať na nové požiadavky.

Očakáva sa, že knihovník by mal byť skúsený odborník, ktorý používateľa pri hľadaní a plnení jeho požiadaviek usmerní v oblastiach, ako knižnično-informačné služby, výpožičné a medziknižničné výpožičné služby a referenčné a konzultačné služby, taktiež by mal byť zodpovedný za kvalitné knižničné fondy, kvalitu a rozsah poskytovaných služieb a mal by vedieť zabezpečiť voľný prístup k informáciám všetkým používateľom a občanom.

V súčasnosti si profesia knihovníka vyžaduje väčšie množstvo znalostí a zručností ako v minulosti, pretože odborne spracováva, uchováva a sprístupňuje špeciálne typy dokumentov, ako staré a vzácne tlač, rukopisy, patenty, mapy, seriály, normy, hudobné, audiovizuálne a multimediálne dokumenty, elektronické dokumenty a databázy vyplývajúce z činnosti knižnice. Zároveň knihovník organizuje a koordinuje odborné podujatia s nutnosťou vzdelávať a prispôbovať sa neustále novým technologickým trendom.

Profesia knihovníka má svoje opodstatnenie a hodnotné postavenie v spoločnosti aj napriek tomu, ak výsledky nie sú vždy hmatateľné a viditeľné, pretože formuje kultúrnu identitu národa. Lomnický (2011, s. 21 – 23) uvádza, že „Dôležitou spoločenskou aspiráciou sa v súčasnosti javí rozvíjať kultúru jazyka a hodnotnou výchovou prispievať ku kultúrnosti života človeka a v etickom zmysle podporovať jeho kultúrnu identitu. Jazykové dedičstvo je nám aj dnes mimoriadne vzácne, lebo sa v ňom ohlasujú dejiny, um a práca našich predchodcov, tých, ktorí neprestajne tvorili a kultivovali slovenský jazyk ako najdôležitejšiu súčasť našej národnej kultúry, ba i nášho národného bytia.“ Neustále je potrebné posilňovať kultúrnu identitu, pre ktorú sú charakteristické naše hodnoty, tradície, zvyky, ale aj história, ľud a kultúrne dedičstvo, pozostávajúce z tvorivej činnosti človeka a vývoja ľudskej spoločnosti z minulých čias až po súčasnosť.

Zo samotného online podujatia vyplýva, že knižnice majú svoje nenahraditeľné miesto, kde by sa ľudia mali stretávať, diskutovať a vzdelávať. Spisovateľka Tamara Šimončíková Heribanová taktiež vyzdvihla opodstatnenosť čítania a uvedomenia si, aký dôležitý je priamy kontakt s knihami. „Knihy boli v mladosti moje najlepšie kamarátky. Chodila som do knižnice a požičiavala som si 2 – 3 knihy týždenne. Písala som si aj čitateľský denník a na základe toho som sa aj zdokonalila v nemeckom jazyku.“ V prípade, že ju oslovilo vydavateľstvo na krst knihy, preferovala osobné stretnutia v knižniciach v rôznych slovenských mestách a i naďalej zastáva názor, že „ak sa kniha napíše a ak ju autorka/autor vydá, tak je úžasné, ak si nájde čas stretnúť sa s čitateľkami/čitateľmi.“ O hodnote klasickej knihy má jasnú predstavu aj Zuzana Prachárová, riaditeľka odboru k-Služby v Slovenskej národnej knižnici, a Martina Záborská zo spoločnosti Martinus, ktoré takmer zhodne uviedli, že milujú vôňu knihy a e-knihu vnímajú len ako doplnok klasickej knihy.

ZÁVER

Napriek tomu, že žijeme v dobe digitalizácie, v ktorej elektronická kniha otvorila novú etapu, klasická kniha má ešte stále svoje stabilné miesto u milovníkov kníh, ktorí oceňujú práve v tomto pretechnizovanom svete tú najklasickejšiu verziu knihy. Väčšina z nich sa ani časom nevzdá toho hmatateľného pocitu –

držať knihu v ruke a počuť šuchot strán pri jej listovaní. V mnohých domácnostiach je dokonca kniha vystavená v knižnici ako neodmysliteľná súčasť domova, ktorá dotvára jeho atmosféru.

Jedným z hlavných cieľov online podujatia bolo pripomenúť knihovníkom ich dôležitosť a zároveň ich motivovať v ich nie vždy ľahkej práci, ktorú vykonávajú pre spoločnosť a ktorej súčasťou je aj uchovanie kultúrneho dedičstva pre budúce generácie.

Online podujatie knihovníkov veľmi zaujalo, o čom svedčí aj prevládajúca pozitívna spätná väzba.

„Teší ma, že sú okolo mňa ľudia, ktorí veria v budúcnosť knihy, knihovníctva, tak ako ja, samozrejme.“

„Áno, povzbudilo, bolo to také pohladenie duše knihovníka. Malo by to odznieť aj pre širokú verejnosť, aby si uvedomili význam knižníc, čítania a vzdelávania

ako takého a postavenie, úlohu knihovníka v dnešnej pretechnizovanej dobe.“

„Určite povzbudilo, všetky dámy rozprávali pekne, tak, ako to cítia, našla som si tam aj nejaké námety do ďalšej práce. Bolo to jedno úžasné, vydarené podujatie.“

„Podujatie bolo inšpiratívne, zaujímavé, podnetné a organizátorom ďakujem za profesionálne zvládnutie celého priebehu podujatia a odkazujem, že sa teším na ďalšie.“

Online podujatie splnilo očakávania nielen účastníkov, ale aj nás ako organizátorov, preto určite budeme pracovať na ďalších témach, ktoré pomôžu zviditeľniť povolanie knihovníka, motivovať samotných knihovníkov pracujúcich v knižniciach a rozšíriť u ľudí povedomie o tom, aké miesto by mala knižnica v spoločnosti zastávať.

Podujatie bolo nahrávané a je zverejnené na oficiálnom Youtube kanáli Slovenskej národnej knižnice pod názvom *Knižnice teraz a potom – 20. 06. 2023.*

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- CABADAJ, Peter. 2008. *Cesty slovenskej knihy: od Proglasu k moderne : [medzinárodný výstavný projekt Slovenskej národnej knižnice v Martine, zrealizovaný pri príležitosti 90. výročia vzniku Česko-Slovenskej republiky]*. Martin : Slovenská národná knižnica 2008. 103 s. ISBN 978-80-89301-26-3.
- CAVE, Roderick – AYAD, Sara. 2015. *Knihy: prehľadné dejiny od klínového písma po elektronické čtečky*. V Praze Slovart 2015. 288 s. ISBN 978-80-7529-021-2.
- COLLINS, Michael – CUSSANS, Thomas – FARNDON, John et al. *Knihy, ktoré ovplyvnili dejiny*. Bratislava : Ikar 2021. 256 s. ISBN 978-80-551-7664-2.
- HOLLÁ, Eva. 2018. Celoživotné vzdelávanie ako nástroj osobnostného rozvoja v profesii knihovník. In *Knižnica*, 2018, roč. 19, č. 4, s. 12 – 15, ISSN 1336-0965. (cit. 2023-08-03). Dostupné na internete: https://snk.sk/images/Edicna_cinnost/Casopis_Kniznica/2018/Kniznica_2018_04_2_Celozivotne_vzdelavanie_ako_nastroj_osobnostn%C3%A9ho_rozvoja_v_profesii_knihovnik.pdf.
- LOMNICKÝ, Igor. 2011. *Hodnotové aspekty vzťahu etiky, kultúry a literatúry*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa 2011. 177 s. ISBN 978-80-558-0008-0.
- STASSELOVÁ, Silvia. 2016. Národní soustava povolání a knihovnické profese ve Slovenské republice. In *Profese knihovník: sborník z mezinárodní odborné knihovnické konference konané dne 9. června 2016 v Regionální knihovně Karviná*. Red. MOLINOVÁ, Halina – KUKRECHTOVÁ, Markéta – KIJONKA, Edmund. Karviná : Regionální knihovna Karviná 2016, s. 18 – 51. Dostupné na internete: <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Prirucni-knihovna/Profese-knihovnik-sbornik-konference-2016.aspx>.